

IFJÚSÁGPOLITIKA ÉS IFJÚSÁGI MOZGALOM A SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGON

A szerénytelenül megfogalmazott cím keretében valójában szerény feladatra próbálok vállalkozni. Felvázolnám a kommunista párt ifjúságpolitikájának és az ifjúsági mozgalom alakulásának fő csomópontjait az elmúlt 40 éves időszakban.

Az antifasiszta népfront keretében tevékenykedő Magyar Kommunista Párt az ifjúsággal kapcsolatban (amelyre mindig hangsúlyt kellett helyeznie) a fasizmus elleni harcra, az ország újjáépítéséért, a demokratikus átalakulásért folytatott küzdelemre való mozgósítást és a fiatalok demokratikus szellemű nevelését tűzte ki célul. A szervezeti keretekre vonatkozóan a következő koncepciója alakult ki 1944 végére:

"Egy demokratikus ifjúsági szervezetre van szükség, amely egyesíti a munkás-paraszt és diákifjúságot ... nem kommunista ifjúsági mozgalom szervezése a feladatunk, hanem egy nagyon széles demokratikus, minden becsületes fiatal magában foglaló tömegszervezet"¹

Igy jött létre a MADISZ (Magyar Dolgozó Ifjúsági Szövetség), amelynek megítélése nem volt problémamentes a fiatalok körében. A szervezetekben az aktív magot a kommunista fiatalok alkották, akik nem könnyen értették meg a széles népfrontos jelleg szükségességét, s időnként balosoknak bizonyultak. A nem kommunista fiatalok egy része is bizalmatlan volt a MADISZ tevékenységével szemben, mert a kommunista párt ifjúsági szervezetét látták benne. A MADISZ azonban döntően nem ezen ellentmondások miatt nem tudott egyetlen széles demokratikus szervezetté válni, hanem azért, mert az 1945 folyamán kialakult politikai helyzetben, a koalíciós és egyéb pártharcok következtében, más ifjúsági szervezetek is létrejöttek Magyarországon.

A munkásfiatalok döntően szakszervezeti ifjúsági csoportokat szerveztek, a szociáldemokrata párt már 1945 februárban saját ifjúsági szervezetet hozott létre. 1945 nyarán már működött a Független Ifjúsági Szervezet (a Kisgazdapárt ifjúsági szervezete), ujjáalakultak az egyházi ifjúsági szervezetek is (Katolikus Legények Országos Tanácsa, Katolikus Lányok Országos Szövetsége, Keresztyén Ifjúsági Egyesület).

Bár a legnagyobb - 100 000 fős - ifjúsági szervezet a MADISZ lett, s nagyon sok erőfeszítést tett az ifjúság megnyeréséért, helyzetének javításáért, eredményei ellenére nem találta meg helyét a politikai struktúrában.

Az 1945-ös választások után átértékelési folyamat kezdődik a kommunista párt ifjúságpolitikájában. Novemberben így határoznak: "Mióután egy szervezeten belül meghiusult az egység, most az új helyzetben célul kell kitűzni a különálló egyesületek, beleértve az

egyházi szervezetek összefogását egy blokkban."² Tehát a kommunista párt változatlanul nem kommunista ifjúsági szervezet létrehozását akarta, hanem a sokféle mozgalom egységét, a párt ifjúsági bizottsága által irányított akciókon, és egy baloldali összefogó csucszerv létrehozásával. 1946. március elején 10 ifjúsági szervezet képviselőiből megalakult a Magyar Ifjúsági Országos Tanácsa. (MIOT)

1946-47 folyamán két lényeges folyamat volt megfigyelhető az ifjúsági mozgalomban. A MIOT sikeres és erőteljes akcióival (társadalmi munkák, széncsata, arató-cséplő-brigádok, részvétel a nagy politikai demonstrációkon) betöltötte a neki szánt szerepet.

A baloldali egységes ülés tendenciája mellett ugyanakkor szervezetenként továbbra a differenciálódás a jellemző. A pártifjúsági szervezetek mellett a rétegszervezetek játszanak egyre progresszívebb szerepet, elsősorban a SZIT, a NÉKOSZ és a MEFESZ. A szervezetek további gazdagodását és a demokratikus érzelmi más-más társadalmi helyzetű fiatalok egymáshoz való közeledését eredményezte 1947 tavaszán az 1948-as forradalom és szabadságharc centenáriumának méltó megünneplésére indított országos hagyományfeltáró, ujat építő, kulturális-, sport-, és politikai munka.

1947 második felétől - az ismert körülmények között - felgyorsult a forradalom menete. A fordulat időszakának változásai módosították a kommunista párt ifjúságpolitikáját is. 1947 őszén az ifjúsági bizottság elemezte a mozgalom helyzetét. Szervezetenként nagyon heterogén az ifjúsági mozgalom és a 9 szervezetben résztvevők száma a 14-24 évesek korosztályának csupán mintegy 14 %-a, tehát nagyon alacsony volt a szervezettség. Ugyanakkor megállapította, hogy a társadalmi átalakulásért folytatott munkában nagyon sok fiatal vett részt és megerősödött demokratikus egységfrontja is - ezért lehetővé vált - s a párt politikai céljai szükségessé is tették - hogy az ifjúsági egység megvalósítása újra napirendre kerüljön. Az új strukturáról a Politikai Bizottság a következő döntést hozta: "... az ifjúság egy-egy nagyobb rétegét egy-egy egységes demokratikus tényezők által elismert szervezetben fogjuk össze. A munkásifjúságot a SZIT-ben, a parasztifjúságot a Magyar Ifjúság Népi Szövetségében (neve később EPOSZ-ra változott), a diákifjúságot a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségében, az egyetemi hallgatókat a MEFESZ-ben, a serdülő ifjakat az uttrők és cserkészfiúk egyesített mozgalmában. Az egységes mozgalmak létrehozásával, illetve megerősítésével nagymértékben növelhetjük tömegbefolyásunkat, s abból kiépíthetjük a pilléreket, melyekre az egyetemes magyar ifjúság egységszerve felépülhet.... Célunk alulról olyan helyzetet teremteni, hogy a pártifjúsági szervezetek is kénytelenek legyenek velünk jönni, ha nem akarnak tömegeiktől elszakadni.... hogy a magyar ifjúság széles tömegei minél rövidebb idő alatt a kommunista párt irányvonalát kövessék".³

1948 tavaszáig mindez magvalósult. Megszűntek a pártifjúsági szervezetek, s a létrejött 5 rétegszervezet (3 diák + munkás + paraszt) a kommunista ifjúsági bizottságok, illetve a legprogresszivebb fiatalok irányításával, a rétegsajtóságok figyelembevételével szervezte, irányította, nevelte az ifjúságot. A Politikai Bizottság 1948. február 19-én hozott határozatot a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége megalakításáról, amely az ifjúsági rétegszervezetek egységsszerveként az új Függetlenségi Front integráns része lett. A párt ekkor a szövetség önállóságának elismerése mellett kettős célt, feladatot fogalmazott meg számára: egyrészt az ifjúság széles tömegeinek megnyerését, szocialista szellemű nevelését, másrészt a párt utánpótlási bázisának megteremtését. E szervezeti keretek között - amelyek egyrészt a központi vezetés, másrészt az ifjúság széles rétegeiben megfogalmazott tartalmi és szervezeti törekvéseinek egyaránt megfeleltek - igen gazdag, eredményes munka bontakozott ki 1948 folyamán.

Rövid idő múlva azonban a proletárdiktatura dogmatikus értelmezése következtében változott a népfront-konceptió; az eddig együttműködő pártokat elsorvasztották, a társadalmi szervezeteket átszervezték. Az MDP Politikai Bizottsága 1949. februárban így módosított korábbi álláspontján az ifjúsági mozgalommal kapcsolatban: "... a MINSZ csak átmeneti állapotnak felel meg... a Komszomol a mi példaképünk sürgősen irányt kell venni a kommunista vezetés alatt álló egyetlen ifjúsági szervezet létesítésére. A munkásifjak, a SZIT vegye át a MINSZ vezetését, növelni kell a párt befolyását, a proletármag vezető szerepét a parasztifjak és diákok körében is".⁴

Az MDP-ben ekkor már a torzulások váltak jellemzővé. Így annak ellenére, hogy távlatilag helyes igényről volt szó a párt részéről, elhamarkodottnak, türelmetlennek kell megítélni ezt az állásfoglalást. A végrehajtás módját illetően pedig - az ifjúsági szervezet autonómiájának nagyfokú megsértése, a munkásvezetés mechanikus, formális megvalósítása miatt - hibásnak.

A DISZ (Demokratikus Ifjúsági Szövetség) 1950 májusában úgy alakult meg, hogy nem elemezte mit hoz, vállal, folytat a korábbi mozgalomból, teljesen visszazorította a demokratikus előzményeket, a rétegspecifikus ifjúsági munkát. Az MDP által meghatározott kettős célját, az 1 milliós tagság és kommunista jelleg megvalósítását erőltette, ami önmagában is ellentmondás. Fennállása 6 évét mégsem egyszerű mérlegelni. A hibák mellett sok-sok erőfeszítés nyomán eredményeket ért el a szocialista nevelésben, a termelő munkában, a munkás-paraszt fiatalok tanulásában, a széles körű kulturális- és sportéletben. A tagság körében - különösen az első években - nagy volt a lelkesedés, bizalom, hit a szocializmusban. Az MDP-vel együtt a DISZ is válságba jutott - bár erőtllenül - de kereste a megújulás lehetőségeit, az ellenforradalomban végül is megszűnt. 1956 novembere után újra létrejöttek ifjúsági rétegszervezetek, a MÁFISZ, EPOSZ, Diákszövetség, MEFESZ.

Bennük a konszolidáció érdekében, a szocialista megújulás szellemében a forradalmi munkás-paraszt kormány és az MSZMP politikai erőfeszítéseit támogató fiatalok nagy sullyal vettek részt. Legnagyobb sikerük az ellenforradalmi csoportok kiszorítása, - a tőlük való elhatárolódás volt.

Ugyanakkor az MSZMP már 1956 decemberében döntést hozott kommunista ifjúsági szervezet létrehozásáról, mert az újjáalakult rétegszervezeti formákat az adott történelmi helyzetben nem látta megfelelőnek az ifjúság szocialista nevelésének, politikai egységének megvalósítására. A Központi Bizottság 1957 márciusában időszzerűnek látta a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakítását: "A magyar ifjúság szocialista egységének megeremtése és kommunista nevelésének elősegítése és a párt utánpótlása biztosítása érdekében."⁵

A koncepció alapján véve tehát ugyanaz volt, mint korábban, de a gyakorlati végrehajtás nagymértékben módosult. Mindenekelőtt azzal, hogy nem megszüntették a többi ifjúsági szervezetet, hanem a KISZ megerősödésével tagságuk nagyobb része belépett a KISZ-be és így automatikusan egy év alatt megszűntek. A továbbiakban nagyobb figyelem fordult az egyes ifjúsági rétegek munkájára, módszereiben javult a pártirányítás. Az ellenforradalom zürzavarából kilábaló ifjúsági mozgalom helyét, szerepét illetően bizalomról, türelemről tanuskodnak az állásfoglalások. A politikai nevelést, a politikai egység feladatát tartották elsőrendűnek.

A szocializmus alapjai lerakását követően a hatvanas évek közepén, a szocialista érdekvizonyok alakulásának folyamatában kétirányú fejlődés bontakozott ki a KISZ-ben. A korábbinál sokoldalubban foglalkoztak az egyes ifjúsági rétegek sajátosságaival, differenciálták a feladatokat, tevékenységi formákat, növelték a KISZ önállóságát-öntevékenységét. Talán még jelentősebb az érdekvédelemmel kapcsolatos hangsúlyváltás. A KISZ VII. kongresszusa 1967-ben így fogalmazott: "A társadalom érdekein belül az ifjúságnak sajátos igényei, érdekei is vannak, amelyek csak az ifjkorban jelentkeznek, vagy akkor nagyobb gondot okoznak. E szükségletek kielégítése, a problémák megoldása időszakos ellentmondáshoz is vezethet a társadalmi érdekek és az ifjúság egyes rétegeinek, csoportjainak igénye között. A KISZ feladata, hogy hozzájáruljon az ellentmondások feltárásához és megoldásához."⁶ Az MSZMP 1970-ben született ifjúságpolitikai határozatában - mely összegzi a korábbi történelmi tapasztalatokat - még teljesebben, sokoldalubban foglal állást a KISZ helyéről, szerepéről: "A KISZ a párt ifjúsági szervezete, a magyar ifjúság egyetlen politikai szervezete. Fő feladatai: a párt politikájának támogatása, közreműködés a végrehajtásban. ... közvetítse a párthoz a fiatalok véleményét, vegyen részt a politika alakításában, képviselje és védje a fiatalok érdekeit, neveljen kommunistákat, soraikból, tagjainak öntevékenysége útján elégítse ki törekvésüket."⁷

A KISZ helye és szerepe politikai rendszerünkben tehát egyértelmű, a történelmi tapasztalatok alapján fejlődött, funkciója gazdagodott. Integráns részét képezi a hatalomnak, s az általa képviselt ifjúsági rétegek érdekeit kell hogy megjelenítse, közvetítse, politikai akarattá transzformálja. Ennélfogva rendeltetése szükségképpen kétirányú: a politikai hatalmi szándék és akarat közvetítése széles tömegek irányában, másrészt pedig a politikai döntéshozatalban való részvétel útján, és az érdekkifejezés nyomán, a politika formálásához való hozzájárulás, szerepvállalás.

Az ifjúságpolitikai határozat, majd az ifjúsági törvény nyomán kibontakozó intézkedések osztársadalmi feladatá tették az ifjúság ügyét. A felelősség kiszélesítésével, a munkamegosztás javításával bővültek az ifjúság lehetőségei.

A KISZ ezután főfeladatának a kommunista jelleg érvényesítését, a tagok eszmei-politikai nevelésének kérdését hangsúlyozza, s fontos szervezeti változásokról is határoz 1974. áprilisában: évenkénti tagkönyvcseré, a KISZ-tagok egyéni vállalásainak rendszere, s azok értékelése. A következmények, mint ismert, eléggé ellentmondásosak. A profiltisztítás eredményeként a KISZ többféle tevékenység intézményes irányításáról lemondott, és megvált számos olyan eszköztől, pl. a kulturális és szociális munka területén, mely sokak szemében vonzerőt jelentett. Az érdekvédelem javulása sem állt arányban az igényekkel. Ösztársadalmi vonatkozásban - de még intézményeken belül is - a vezető KISZ-szervek a tagságért nem vállalták eléggé a konfliktusokat, a tagság érdekeit legfeljebb közvetítették. Értük dolgoztak, de nem velük együtt. A sokféle ellentmondás azt eredményezte, hogy a politikai jelleg gyakran nem politikai cselekvésekben, hanem vitákban tanulmányokban tükröződött.

Közismert, hogy az MSZMP Központi Bizottsága 1984. októberében - 14 év után - ismét állást foglalt ifjúságpolitikai kérdésekben. A párt munkamódszeréből következő rendszeresség mellett az állásfoglalást néhány speciális körülmény is indokolta. Kettő ezek közül különösen fontos: a gazdaságban, a társadalomban bekövetkezett változások hatottak az ifjúság igen nagy táborára, megnehezítették a helyzetét. Ilyenek: a családok gyakori felbomlása, az iskolai oktatás gyengeségei, bér és jövedelem lemaradások, az önálló életkezés gondjai, lakás stb. Ennek nyomán - s még mások következtében, pl. az 1970-es ifjúságpolitikai határozatok végrehajtásának hiányosságai miatt is - a mai fiatalok politikai szempontból is rendkívül differenciáltak, és mások, mint 10-15 évvel ezelőtt.

Az eddigi szempontokat is figyelembe véve kiemelném az állásfoglalásból az elvek és fő irányok kontinuitását és a konkrét teendők megváltoztatását.

Az ifjúságpolitika fő célkitűzései változatlanok: szocialista szellemű nevelés, társadalmi munkamegosztás a fiatalság ügyében, önállóság, öntevékenység és felelősség. (a KISZ léte és fő feladatai.)

S a változások? Nagyobb hangsúlyt tesz az állásfoglalás a fiatalok helyzetét javító feladatokra: hátrányos helyzet, diákszociális ellátás, lakásépítés, gyermeknevelés. Néhány rétegre koncentrál: a diákokra, pályakezdőkre, a családalapító fiatalokra, a 14-24 éves korosztályokra.

A KISZ megújulásáért megfogalmazott tennivalók:

- önállóság - felelősség növelése;
- pártirányítás módosítása;
- differenciáltság erősítésére ----- diákközpontot;
- érdekvédelem javítása ----- kapjon nagyobb nyilvánosságot;
- dolgozzon együtt más ifjúsági csoportokkal is.

Végezetül idézem az állásfoglalás utolsó gondolatát: "Egész társadalmunknak többet kellene tennie az ifjúságért, de a fiataloknak is érezniük kell felelősségüket önmagukért és a társadalomért. Tudatában kell lenniük, hogy szocialista hazánk fejlődése, nemzetünk jövője, sorsuk alakulása nagymértékben saját munkájuktól, kötelességük becsületes teljesítésétől függ. Ezért közös feladatunk, hogy nagyobb önállóságra, helytállásra, szorgalomra neveljük az ifjúságot. Felelősségre önmagáért, jövőjéért, a népért, a szocializmusért".

JEGYZETEK

- 1 Egységbe ifjúság! Szerk.: Gál Lajos, Bp. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 126. old.
- 2 P I Arch. 274. f. 17 öe.
- 3 Egységbe ifjúság! 412-422. old.
- 4 P I Arch. 286. f. 53 öe.
- 5 Az MSZMP az ifjúságért. Dokumentumok. ILV 1981. 12. old.
- 6 Uo.
- 7 Uo.